

tvůrcím podnětům z krajských a okresních výborů i ze základních organizací; jeho členové mají pracovat tak, aby se nejen účastnili diskusí, ale aby se podíleli prostřednictvím komisí a dalšími formami na přípravě usnesení a jejich realizaci; aby tak prověřovali správnost usnesení a konfrontovali je se skutečností. Dále pak vyslovená zásada, že rozdílnost stanovisek při hledání správného řešení je přirozená a objektivně nutná, má jistě všeobecnou platnost. Jde samozřejmě o to, aby tato rozdílná stanoviska, zejména pokud jde o práci strany, nevycházela jen čistě ze subjektivních nebo dokonce osobních záměrů, ale aby to byla především stanoviska, v nichž se konfrontuje zobecněná zkušenost s náměty určitých vrstev lidu.

Jistě dá ještě určitou práci tyto základní zásady spolu s ostatními úkoly pléna ÚV KSČ rozpracovat, a zejména pak půjde o jejich naplňování v životě. Důležitý je zásadní impuls pléna ÚV KSČ a skutečnost, že takové práce byly neprodleně zahájeny, což se nepochybně projeví jak na výročních schůzích, tak na okresních a krajských konferencích strany.

Nemůže však a nezůstane jen u strany. Jakkoliv je komunistická strana jako vedoucí politická síla důležitým faktorem společenského života, je, byť hlavní, jen součástí celkového politického a řídicího systému. Toho jsou si komunisté na různých úsecích nepochybně vědomi. Proto také považují za svou povinnost seznámit se zásadními závěry pléna ÚV KSČ ostatní občany a spolu s nimi se podílet na jejich tvořivém uplatňování a rozvíjení.

To nejdůležitější, oč teď jde, je nejen pocit, ale skutečnost spoluúčasti. Jde o to, aby všechny síly, schopnosti, talenty a nadání lidí naší země byly mobilizovány a spolupůřily rozvoj našeho života; aby každý poctivý občan poznal, že jeho příspěvek je zapotřebí, že se s ním počítá při budování vyspělé socialistické společnosti.

Bylo by samozřejmě iluzí myslet si, že teď půjde vše jako po másle. Bude nutné mnohé překonávat, vystanou nezbytně i různé překážky. Máme však na co navázat ze své dosavadní činnosti a rýsuje se stále jasněji další směr naší práce.

Závažné poznání těchto dnů, v němž je i shrnuta progresivní zkušenost minulosti, spočívá však v tom, že komunistická strana, to nejsou jen její orgány, byť hrály sebedůležitější roli, ale že je to hnutí pevně zakotvené v lidu. Toto hnutí nelze nepřítupně personifikovat. Jsí to ale ty, on — tisíce a desettisíce dalších rovnoprávných členů. O rozdílech se dá mluvit především v tom — čím vyšší funkce, tím větší odpovědnost.

V našem miliónovém hnutí, které je spjato se širokými vrstvami, je důležitá záruka cílevědomosti, revolučního ducha a aktivity strany. Mnoho záleží na naší jednotě, která nebude vnější a formální, ale která bude vyrůstat z podřízení se osob, všech nás, komunistickým principům a z našich soudružských vztahů. Vše

záleží na jednotě, která se bude tvořit v zásadních diskusích při hledání pravdy a sílit ve společné akci komunistického hnutí s nejširšími lidovými vrstvami.

Rudé právo, 30. ledna 1968

Gustav Husák

Poznámky k Februáru

Známe je jediné hodnotení: ve februáři 1948 dovřil sa u nás zápas pracujúceho človeka s buržoáznymi politickými silami o smer vývinu našej spoločnosti; tým sa naplno otvorila cesta pre realizáciu socialistických myšlienok a programu. Tento medzník vo vývine našich národov mal doma i za hranicami podobný ohlas ako iné veľké triedne a politické bitky: jednými bol vítaný a schvaľovaný, druhými ohováraný a odmietaný. Boli víťazi aj porazení a ťažko žiadať od oboch rovnaký postoj. Po dvadsiati rokoch najmä z tábora vtedy porazených sil vynorujú sa hlasy — osobitne v súvislosti s našim dnešným úsilím po demokratizácii — komu dala história za pravdu. Práve že najjednoduchšie by bolo odpovedať: pravdu sme mali my, víťazi; a ak by ste mysleli iba na politické dovŕšenie antiľafašistického a revolučného pohybu z rokov 1944—1948, bolo by to aj — podľa môjho názoru — správne. Historický medzník však oddeľuje dve etapy: tú, ktorú ukončuje a tú, ktorú začína. Ak pre jednu bol záverom, pre druhú programom. A tak po časovom odstupe hodnotenia tej druhej etapy, t.j. úvahy o riešení základných spoločenských problémov, politických, ekonomických, národných, kultúrnych i všeobecne ľudských, úvahy o výsledkoch dobrých i slabých, nemôžu späťne neovplyvňovať význam samého historického predelu. Nechceme si preto problém zjednodušovať na polemiku s ľuďmi, porazenými vo februári 1948.

Historická veda o najnovších dejinách má zatiaľ vážne nedostatky a medzery; z mnohých príčin nemohla či nevedela dojasniť pre mnohé problémy; čosi sa napísalo, čosi naznačilo, o mnohom sa diskutuje; boli tu brzdy a uzdy vedy i nevedy. Život si však žiada zamýšľať sa nad našou cestou k Februáru i nad realizáciou socialistického programu po ňom, o rokoch zápasu českého a slovenského ľudu, o cieľoch a stupni ich dosiahnutia, o tom, čo z toho všetkého vyplýva pre dnešok. Tým viac, že dnes úporne hľadáme cestu k vyššej mene.

***

Myslím si, že zasa nám treba učiť sa jednoduchoje veci: kriticky a triezvo rozmýšľať, písať a hovoriť o verejných veciach. Vedeli sme to, len v priebehu rokov akosi „pozabudli“. Boli sme zaplavení oslavným

pátosom, unesení víťazstvami a úspechmi, vlečení revolučným alebo aj pseudorevolučným romantizmom a utopizmom. Propaganda a kritická analýza nie sú totožné veci. Vznikol štýl hovorenia o verejných otázkach, slovník a žargón, kánonizovaný ako staré kresťanské modlitby. Celý rituál, kto, o čom, kedy a ako smie hovoriť a rozmýšľať. A podľa takýchto prejavov sme všetko vedeli, všetkému rozumeli, všetko včas správne riešili. Iba reálny život sa neuberal podľa prejavov. Keď sa nahromadili nedostatky a chyby príliš okaté, našla sa príčina: „daná úroveň poznania“, t.j. zasa fráza a útek od zodpovednosti. Otázka politickej zodpovednosti je jeden z kľúčov demokratického riešenia napätí v spoločnosti. Robíš dobre — chválime ťa, robíš zle — z hrušky dolu. Ale ak som fakticky zodpovedný iba sám sebe, nuž potom v každej situácii, súdruhovia, skromne vám poviem: výborne som to zariadil. A očakávam, prirodzene, váš potlesk.

Pri písaní týchto poznámok prelistoval som si tlač z rokov 1944—1948, najmä komunistickú. A aj pamätáť mi kadečo hovorí o stovkách prejavov, diskusií, hádok a rozhovorov, o atmosfére tých rokov. Hovoríme o obrodnom hnutí. Obroda je vlastne návrat k myšlienke, metóde, činu, prirodzene na vyššom dnešnom stupni. Očistenie od medzičasových balastov, nánosov, deformácií. Máme svoju revolučnú a demokratickú tradíciu. Dnešná „obroda“ si ju nemôže nepovšimnúť. Táto tradícia hovorí o pravdivom a poctivom prístupe k ľuďom, o stotožnení sa s ich bolesťami a potrebami, o rešpektovaní ich mienky a zápase o ňu, o význame rýchleho a presného informovania ľudí, o špecifickej váhe človeka, občana i národa ako stavebnej jednotky spoločnosti. Hovorí o bojovom význame a účinku rozumného, poctivého a kritického slova. Volajako sa predsa len človek odlišuje od ostatného tvorstva svojim intelektom. Nie je dobré na to zabúdať a robiť z ľudí baranov. Na dlho sa s tým nevystačí. Ľudský rozum má aj takú náтуру, že funguje aj napriek úradnému povoleniu. Revolučné obdobia sú veľké tým, že vedia mobilizovať rozum a city ľudí k veľkej akcii. A také boli aj naše roky 1944—1948, tá naša cesta k Februáru. Sú dnes náznaky, že sa k tejto dobrej tradícii budeme vracáť. Hádám jej obnovenie v celom rozsahu nepotrvá tak dlho ako jej deformovanie. Bolo by to iba v záujme spoločenského zdravia.

Mal som vždy istú averziu k oficiálnym oslavám, i keď viem, že všade na svete sa oslavuje. No my sme boli na oslavy kanóni. Celé štáby ľudí po dlhý čas všetko a do detailov pripravovali, plánovali, predvídali, organizovali, iné kontrolovali a superkontrolovali i prostriedky sme nešetřili, ako by šlo o významnú politickú či ekonomickú bitku. A výsledok? Nestratila sa v oslavách myšlienka, ktorá mala čo národu pripomenúť, povedať, rozčítat' ho? Spomeňme iba mnohé oslavy Slovenského národného povstania, ako sa ho-

vorilo „najvýznamnejšej udalosti v našom národe a začiatku našej revolúcie“ v čase, keď myšlienky Povstania boli najviac deformované a jeho politickí, vojenský a partizánski činitelia poväčšine najviac tupení a špinení. Oslavoval ľud seba a svoje revolučné vystúpenie, alebo robil štafáž ku cti a sláve — ako hovorí Anatole France — momentálne vládnúceho Jupitera? Myslel som na tieto veci vo väzení pri 10. a 15. výročí a potom som ich videl zbližka pri 20. výročí. Netajím, bolo mi to všetko veľmi trápne. A na mysli mi prišli slová politického protivníka z kriminálu — i keď som s ním nesúhlasil — „Načo vám vlastne bolo to Povstanie?“ Žiaľ, i jednoduchí poctiví ľudia mi vtedy stavali takú otázku. A odpoveď nebola jednoduchá. Aký význam má hrdinské vzopätie národa, ktoré pohne dejinami, ak ho možno po čase použiť aj proti jeho ideálom a ľuďom? Bývajú také hamletovské otázky a odpovedať treba poctivo. Netváriť sa ako hvездár, ktorý sa nachýna ďalekou planétou a nezbadá, že sa mu pripálila večera, či ušla žena. Hovorené slovo, najmä v slávnostne nadnesených prejavoch, často sa rozchádzalo s pravdou života. Taký bol často aj pomer k historickým výročiam a ľuďom, ktorí ich spolu-vytvárali. O dosť ľuďoch by sa dala použiť myšlienka, ktorú ironizoval už Puškin: vedia milovať iba mŕtvych.

* * *

Narastal u nás a narastá ešte kritický prúd myslenia a hodnotenia, ktorý si uvedomuje, že cesta k zajtrajšiemu úspechu a pokroku v hocktorej oblasti je v kritickom prekonávaní včerajšieho a dnešného stavu; že opájanie sa minulými víťazstvami, ich zveličovanie, zamľčovanie nedostatkov a existujúcich rozporov vedie k stagnácii myslenia a konania. A stagnácia je zaostávanie. Myslím, že budeme ešte musieť mnoho rozmýšľať o tom, ako a prečo sa naša spoločnosť dostala v rade otázok nie práve malicherných (s politickým, ekonomickým, nacionálnym či iným akcentom) do dnešného, nie práve uspokojivého stavu. Myslím, že z kritickej analýzy vyjde skromnejší záver, ako tá po dlhé roky hlásaná „víťazná cesta od Februára“, od úspechu k úspechu, od víťazstva k víťazstvu, akoby sme boli svetový zázrak, ktorý okrem imperialistickej reakcie a jej agentov nepozná iné prekážky, alebo ich preskakuje s eleganciou závodného koňa, akoby v čele našej spoločnosti neboli normálni ľudia s dobrými aj zlými vlastnosťami, ktorých prácu treba preverovať a kontrolovať, ale dáke nedotknuteľné bytosti priam predurčené do zoznamu socialistických svätých. I tento fetišizmus bol ópium, ktoré zahmlievalo kritický prístup k problémom i ľuďom. Iba hlu-pák by sa vzdával hocakých pozitívnych hodnôt, ktoré naše národy za roky vytvorili; a každý z nás vie z nich zostaviť dlhý zoznam. Patrilo však k dobrému tónu pospomínať všetky úspechy a víťazstvá, ak chcel

niekto kritickým okom sa pozrieť na veci; inak kritika nemala právo sa považovať za „konštruktívnu“.

Obrodný prúd v našej strane a spoločnosti dorástol za posledné roky a prebojoval za proti konzervatívnym silám do situácie, keď sa chce a môže stať rozhodujúcim činiteľom v určovaní dnešného a budúceho nášho socialistického vývinu. Riešenie nahromadených problémov a plánovanie modernizácie našej spoločnosti si žiada kritický rozbor našej doterajšej cesty, jednotlivých otázok, metód i ľudí. Ak dakedy naplno platí Marxova kritická metóda — de omnibus est dubitandum — pak predovšetkým v takýchto prelomových obdobiach. A súčasne aj Leninovo upozornenie, že základné problémy spoločnosti treba nastoľovať a riešiť pred očami širokých pracujúcich mäs, za ich spoluúčasti, podpory a plnej angažovanosti. Revolučné obdobia odstraňovali tajnú diplomáciu a réžiu. I to sú znaky progresívneho prúdu a záruky víťazstva. Antifašistický zápas, Slovenské národné povstanie a roky 1945—1948 — „cesta k Februáru“ — podávajú o tom výrazné svedectvo. Viedli k víťazstvu socialistickej myšlienky u nás, môžu viesť k jej plnému obrodeniu, očisteniu, k získaniu dôvery a perspektívy. Ľudia dnes vzrušene diskutujú o verejných veciach. S novou nádejou i so starou skepsou. Boja sa nielen návratov, ale aj polovičatosti a nedôslednosti. Pýtajú sa na garancie dôslednej demokratizácie, na konkrétne formy riešenia jednotlivých otázok. Chcú veriť, ale sa aj ešte boja nových sklamaní; nechcú ilúzie, čakajú skutky a riešenia. Je to veľmi náročné obdobie. Politika je veda a umenie; podaktorji ju upravili na mocenskú hru a drobné čachrárstvo. Tisíce rokov civilizovanej spoločnosti po kvapkách prispievali pozitívnymi či negatívnymi skúsenosťami k formovaniu tejto vedy a umenia. Výsledky sú uložené nielen v knihách, ale aj vo vedomí ľudí. Nejedna „veľká osobnosť“ skončila na smetisku, nejedna potlačaná myšlienka prerástla dejinami. Je sa nad čím zamýšľať, tým viac, že sa práve v roku 20. výročia februárových udalostí črtá veľká príležitosť pre našu spoločnosť dostať sa zo stagnácie a prešlapovania.

***

Niekedy sa ľakáme myslieť nahlas, aby to naši nepriatelia nezneužili. A hádam aj daktorým vyhovovalo z tohto titulu hlasné myslenie krotiť. Hovorí sa, že sme už u nás ľudí zbavili strachu, ale že sme sa ešte nenaučili slobodne žiť. Ak sa budeme stále ľakať strachov, hoc aj nepriateľskej propagandy, ďaleko sa nedostaneme. Vieme, že sú ľudia, ktorým február 1948 vzal majetkové a mocenské pozície, zmaril plány. Že sa ozývajú najmä za hranicami. Že máme v „slobodnom svete“ teraz veľa „priateľov“, ktorí sa veľmi zaujímajú o náš vývin, kombinujú a prorokujú, slovom, že dost ľudí bude si chcieť prihríevať polievku na našej demokratickej vlně.

Kompromitovaní činitelia ľudáckeho režimu v emigrácii, ktorí v rokoch 1938—1944 likvidovali demokraciu u nás, kým ich fašistický režim nebol rozbúraný „banskobystrickým pučom“ — ako ešte stále nazývajú SNP — veľkoryso vo lekcii z demokracie a demokratizmu, akoby nikdy nepoznali inú doktrínu ako Jeffersonove a Lincolnove myšlienky. I niektorí ľudia, zodpovední za politiku i skrachovanie Demokratickej strany, predstavujú dnes ako „slovenskí demokratickí exulanti“ veci tak, akoby demokratizačný proces u nás bol vlastne návratom k ich politike. Fedor Hodža v článku o Februári 1948, ktorý prirodzene nazýva „pučom“, píše, že „po 19 rokoch drahých ba krutých omylov sa odchovanci komunizmu vracajú k zásadám, ktoré víťazný a slávny február 1948 násilne, nerozumne a zbytočne potlačil...“ Martin Kvetko nám dáva múdre rady o „socialistickej demokracii“, Jozef Lettrich po svojom odhaľuje príčiny kultu osobnosti. Záver majú — podobne ako ľudaci — spoločný: „Československu komunizmus nesvedčí.“ Pri ich známej činnosti doma i v emigrácii takéto závery nemôžu prekvapovať. Aký strach ide z ich fečí? V rokoch 1944—1948 mali tieto sily doma legálne politické strany, mocné materiálne a politické pozície, širokú sieť tlačí bez cenzúry, kritizovali komunistov až sa hory zelenali a o pravdivosť svojej kritiky sa ani vtedy priľiž nestarali. Kde skončili, vieme: boli zmetení ľudovým nástupom. Práve preto s takovou zlobou spomínajú dva „puče“, banskobystrický a februárový. To by nás myliť nemalo. Sila zriadenia nie je v obmedzovaní kritičnosti, ale v masovej podpore obyvateľstva našich národov.

***

Myslím si, že sa budeme musieť hodne vracieť k našej nedávnej minulosti, k rokom 1944—1948, i rokom nasledujúcim, aby sme poznali, v čom bola naša sila i naše nedostatky, v čom sila protivníka i príčiny vedúce k jeho porážke. Mladšie pokolenia nepoznajú tie roky vzrušených zápasov triednych, politických, národných z vlastnej skúsenosti. Mená, ktorými bola v tom čase preplnená tlač a verejnosť, dnes často už nič nehovorí. Celé politické garnitúry zapadli takmer bez stopy vo vedomí dnešného človeka. Je to cintorin mien ľudí živých či mŕtvych, ktoré pozná len starší človek a historik. A predsa je taká otázka: čo zostalo vo vedomí po týchto ľuďoch, garnitúrach, hnutiach? Vie sa predsa, že súperi sa v zápase vzájomne ovplyvňujú, dakedy i podmieňujú a že spoločenský zápas tak poznačí v istom zmysle oboch súperov. Protivník ako organizovaná sila zmizne, ale zostávajú masy jeho bývalých prívržencov so svojimi predstavami. Ako vrastajú do novej situácie, aké možnosti im dáva víťazná politická sila? V spoločenskom súhrne nie je to zanedbateľná položka.

V slovenskom politickom živote osobite pozoruje-

me rýchle striedanie politických garnitúr. Takých, čo sa v politickom zápase diskreditovali i takých, čo boli mocensky odstraňované. Prvok osobnej continuity je tu nezrovnateľne menší, ako na príklad v českom prostredí. Príčiny možno hľadať, ale aj dôsledky sa dajú vycítiť. Kým si človek vysluží svojou prácou masovú dôveru, to dáku chvíľu trvá. A dôvera je nemalá vec. Druhá stránka veci je taká, že namiesto obdivu k myšlienke, talentu a charakteru, dlhším obdobím preverenému postojú, nie zriedka narastá obdiv k funkcii a moci. Významná funkcia — významný človek. Vždy je dost' ľudí, čo sú k moci a výhodám z nej priťahovaní ako mušky k svetlu. Potom sa čosi zmení a zistíme, že „veľký človek“ je vlastne celkom malý charakter. Je v tom aj nedostatok zakotvenosti našich demokratických tradícií, nedostatok občianskej hrdosti a sebaúcty, prvky servilnosti, vyvolané nedostatočnosťou kritického prístupu k „veličinám“, problémami okolo výberu, kontroly a zmeny. Demokracia to nie sú len inštitúcie, ale aj stav spoločnosti. Thomas Mann napísal, že „je vražedné dôverovať ľuďom nad ich sily“. Po prílišnej dôvere k funkcii

prichádzajú dezilúzie, oplývajúce bohov. Čítal som po tieto dni v novinách, že „je nezdravé, keď sa rozhodovanie vo všetkých oblastiach života a do všetkých detailov sústreďuje do rúk jedného človeka a do malej skupiny ľudí...“ Iste je to pravda. Ale bolo to pravda aj pred rokom, aj pred desiatimi? Nezatvárali sme oči pred pravdami, ktoré sú nám dnes akosi prirodzené? Alebo je pravda pravdou iba vtedy, keď je menej riskantné ju hovoriť? I tu bude mať demokratizačný proces u nás čo robiť: v súvislosti s chrbticou, svedomím a statočnosťou človeka. Stanislavskij napísal, že zmyslom divadelného umenia je vyvolať v ľuďoch na povrch ich vlastné lepšie city, ukázať na krajšie stránky ich osobnosti a tým smerom orientovať aj ich myslenie. Myslím, že čosi podobného sa žiada aj vo verejnom živote. Vek, keď bohovia a ľudia si budú rovní, sa ešte nedosiahol. Buržoázna demokracia ho nedosiahne pre triedne priepasti. Mohla by sa o to vážne pokúsiť socialistická demokracia. Osobitne v krajine, ako je naša, kde sú najzrelejšie podmienky.

Kultúrny život, 2. februára 1968

Kresba Jiffho Jiráskaa

